

УДК 025.26:[027.54(477-25):027.54(73)]

Артем Лямець,
завідувач сектору іноземних
бібліотечних ресурсів НБУВ

Міжнародний документообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з Бібліотекою Конгресу США та Бібліотекою Лінди Холл

Описано стан міжнародного документообміну Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з Бібліотекою Конгресу США та Бібліотекою Лінди Холл. Детально проаналізовано показники отримання та відправки літератури.

Ключові слова: міжнародний документообмін, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Бібліотека Конгресу США, Бібліотека Лінди Холл, американська наукова періодика, формування фондів, комплектування фондів, статистика надходжень літератури.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського підтримує міжнародний книгообмін (МКО) з 46 партнерами у Сполучених Штатах Америки, зокрема з Бібліотекою Лінди Холл та Бібліотекою Конгресу США. Особливістю книгообмінних відносин є наявність серед партнерів значної кількості бібліотек університетів (22). Серед них: Дюкський університет, Університет Індіани, Нью-Йоркський університет, Університет Огайо, Принстонський університет, Каліфорнійський університет у місті Берклі, Чиказький університет, Університет Флориди, Іллінойський університет, Університет Канзасу, Університет Південної Кароліни, Мічиганський університет, Університет Мінесоти, Пенсільванський університет, Університет Північної Кароліни, Орегонський університет, Пітсбурзький університет, Вашингтонський університет, Університет Вісконсину, Єльський університет, Університет Талси, Аризонський університет.

Від американських університетів за програмами МКО надходять журнали з 22 наукових та прикладних дисциплін: література, математика, екологія, геологія, загальнонаукові дисципліни, астрономія, політологія, соціологія (психологія), економіка (бізнес), право, сільське господарство, техніка, кераміка, філологія (лінгвістика), географія, ботаніка, зоологія, бібліотечна справа, водні ресурси, біологія. Найбільша кількість журналів із загальнонаукових дисциплін — 13, з історії — 10, техніки — 7, літератури, математики, культури, соціології, економіки, права, лінгвістики, ботаніки — 5. За кількістю назв лідирує Чиказький університет — 22, Каліфорнійський університет в Берклі — 17, Іллінойський університет — 7, Мічиганський та Дюкський університети — 6, Університет Канзасу — 5. Кількість назв журналів, що надійшли у 2013 році від американських університетів, зафіксована у табл. 1.

Таблиця 1

Статистика надходжень журналів у 2013 р.

Університет	К-сть назв журналів
Дюкський	6
Університет Індіани	2
Нью-Йоркський	1

Продовження Таблиця 1

Університет Огайо	3
Принстонський	2
Каліфорнійський університет у Берклі	17
Чиказький	22
Університет Флориди	1
Іллінойський	7
Університет Канзасу	5
Університет Південної Кароліни	1
Мічиганський	6
Університет Мінесоти	1
Пенсільванський	3
Університет Північної Кароліни	2
Орегонський	2
Пітсбурзький	1
Вашингтонський	4
Університет Вісконсину	2
Єльський	3
Університет Талси	1
Аризонський	1

Серед найважливіших партнерів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в США є Бібліотека Лінди Холл. Це незалежний дослідний заклад, що спеціалізується на збереженні та наданні інформації з інженерної справи, технології та інших наукових дисциплін. Наголосимо, що ця книгозбірня вважається неприбутковою організацією, фінансується з приватного бюджету, а послуги є безкоштовними.

Світове наукове товариство широко використовує інформаційний потенціал Бібліотеки Лінди Холл, яка, оперуючи своїми фондами, допомагає не тільки висококваліфікованим дослідникам, а й усім, хто навчається та прагне до знань.

Обслуговування читачів розпочалося з 1946 р., відтоді установа має статус зберігача інтелектуального надбання людства у сфері науки, техніки та інженерних дисциплін, а також освітянського центру.

Історія цієї визначної бібліотеки розпочалася у 1941 р. Подружжя Герберта та Лінди Холл, що проживало в місті Канзас, Міссурі, заповідало 6 мільйонів доларів на будівництво культурного центру, який мав би стати значним внеском у розвиток рідного міста. Згодом влада Канзасу ухвалила рішення створити безкоштовну публічну бібліотеку, що слугувала б громадянам США та всім бажаючим поглиблювати та удосконалювати знання.

Фонди вперше поповнено у 1946 р., коли керівництво закладу купило книгозбірню Американської академії мистецтв та наук. У 1985 р. було придбано частину бібліотеки Інституту Франкліна, а у 1995 р. до зібрання передано Бібліотеку інженерних товариств.

Станом на 2013 р. у Бібліотеці Лінди Холл зосереджено більш ніж мільйон публікацій, звітів конференцій, довідників, державних документів та технічних звітів 69-ма мовами світу, що робить її найбільшим міжнародним технічним та науковим центром. Значну частину зібрання становить періодика, це більше 47 000 назв.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського започаткувала міжнародний книгообмін з Бібліотекою Лінди Холл у 1956 р. Нині в рамках обміну від іноземного партнера надсилається 21 назва видань: "American sociological review", "Applied optics", "Bulletin of the atomic scientists", "Industrial heating", "Journal of applied physics", "Journal of environmental engineering", "Journal of the engineering mechanics", "Mathematics of computation", "Microwave journal", "Physical Review A", "Physical Review B", "Physical Review C", "Physical Review D", "Physical Review E", "Physical review letters", "Physics today", "Weed science", "Welding research council bulletin", "APS News", "Optics Letters", "Weed technology" (табл. 2).

Таблиця 2

Статистика надходжень літератури з Бібліотеки Лінди Холл у 2008—2013 рр.

Отримано (од.)	книг	продів*	журналів	газет
2008—2009	1	1	356	—
2009—2010	—	—	354	4
2010—2011	—	—	349	—
2011—2012	—	—	309	—
2012—2013	—	—	304	—
2013—2014	—	—	284	—

З 2008—2009 рр. простежується поступове зменшення кількості отриманої літератури з Бібліотеки Лінди Холл. Передусім це викликано нерегулярним відправленням періодики Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського через фінансові труднощі. Значний спад надходжень спостерігається з 2011—2012 рр., хоча надсилання літератури до Бібліотеки Лінди Холл за міжнародним документообміном тоді стабілізувалося. До фондів іноземної періодики Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського надходження з Бібліотеки Лінди Холл додають у середньому 288 од. зб. У 2012—2013 рр. звітні надійшло 304 од. зб. (журнали), що на 52 од. зб. менше, ніж у 2008—2009 рр. Згідно з даними табл. 2 надходять здебільшого журнали.

Таблиця 3

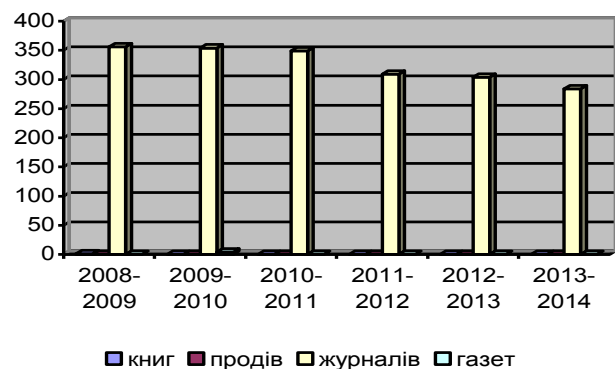
Статистика відправлення літератури до Бібліотеки Лінди Холл у 2008—2013 рр.

Відправлено (од.)	книг	продів	журналів	газет
2008—2009	10	12	364	—
2009—2010	3	11	357	—
2010—2011	—	—	—	—
2011—2012	—	—	127	—
2012—2013	2	6	186	—
2013—2014	—	2	121	—

* Продовжувані видання.

Відповідно до табл. 3 найбільше літератури до Бібліотеки Лінди Холл відправлено у 2008—2009 рр., а найменше — у 2010—2011 рр. У середньому установа отримує щорічно 183 од. зб. (журнали), що на 105 од. зб. менше, ніж Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Таким чином, немає балансу між отриманою та відправленою літературою для Бібліотеки Лінди Холл. Шляхом вирішення проблеми, що за відсутністю своєчасного корегування призведе до погіршення обмінних відносин, може бути спеціальна база даних (БД) ІРБІС "Відправка", що суттєво покращить облік та перевірку відправленої літератури. Також слід налагодити механізми залучення додаткових коштів на відправлення літератури (співпраця з приватними та державними фондами, висвітлення проблеми в Комітеті Верховної Ради з питань науки та освіти, порушення питання щодо створення у Верховній Раді Комітету з питань бібліотек).

Зауважимо, що обмін з бібліотекою Лінди Холл стосується тільки журналів (діагр. 1). Немає домовленості щодо надсилання продів, книг, газет та дисертацій. Враховуючи, що іноземний партнер є центром збереження літератури з інженерної справи та технологій, помітна перспектива щодо обміну книг з обмінно-резервного фонду НБУВ на дисертації з технічних дисциплін Бібліотеки Лінди Холл.

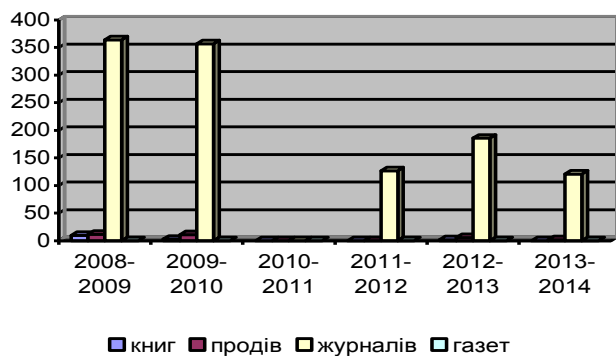

Діагр. 1. Надходження літератури з Бібліотеки Лінди Холл у 2008—2013 рр.

Можна зробити певні порівняння: за 2008—2013 рр. отриманий тільки один прод, тоді як, наприклад, у 2002—2007 — 11. Це означає, що Бібліотека Лінди Холл зменшила пропозиції на обмін щодо продовжуваних видань. З одного боку, цей аспект може бути позитивним, оскільки видання виходять і надходять нерегулярно, з іншого — проди в деяких випадках є більш ґрунтовним джерелом інформації, містять на своїх сторінках вагомі наукові дослідження та розвідки.

Згідно з діагр. 2 спостерігається різкий спад надсилання літератури від НБУВ у 2010—2011 рр. У результаті від партнера надходили постійні рекламції та нагадування, зокрема про недоотримані комплекти журналів за 2010, 2011, 2012 та 2013 рр. У деяких випадках на одні й ті самі номери журналів було надіслано повторні рекламції.

Варто звернути увагу, що співпраця із зарубіжним партнером ускладнюється також і тим, що науково-дослідні інститути НАН України не завжди надають достатню кількість журналів для ведення міжнародного книгообміну. Через ці проблеми, а також відсутність достатніх коштів на поштові витрати література надсилається нерегулярно, погіршується імідж бібліотеки, немає можливості організувати замовлення нової літератури на обмін. Як можна побачити, динаміка відправлення літератури є дуже нестабільною і відзначається різкими коливаннями.

Діагр. 2. Відправлення літератури до Бібліотеки Лінди Холл у 2008—2013 рр.

Бібліотека Конгресу США — одна з найстаріших загальнодержавних наукових та культурних установ Сполучених Штатів, що здійснює дослідну роботу Сенату та Палати представників. Вважається однією з найбільших бібліотек світу, фонди налічують 151 млн од. зб. (2013 р.), серед них 34,5 млн каталогізованих книг та інших друкованих матеріалів 470-ма мовами світу.

Бібліотеку Конгресу започатковано актом Конгресу 1800 р. До серпня 1814 р. фонди були незначними. Під час Англо-американської війни 1812—1814 рр. книгозбірня майже повністю згоріла. Тому президент Томас Джефферсон запропонував власну приватну бібліотеку замість знищеної. У 1815 р. Сенат та Палата представників США прийняли його зібрання з 6487 книг, і ці матеріали стали частиною ядра фонду сучасної бібліотеки Конгресу.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського підтримує книгообмінні відносини з Бібліотекою Конгресу США з 1927 р. До НБУВ надходить 13 назв періодичних та продовжуваних видань: "Current contents", "Library trends", "Monthly review", "Pit&Quarry", "Power", "Monthly weather review", "Chemical&Engineering news", "The journal of trauma", "The journal of optimization, theory and applications", "Annual report of the Librarian of Congress", "Statistical abstract of the United States", "American literature: a journal of library history, criticism and bibliography", "Contemporary literature". Крім того, Бібліотека Конгресу США організовує замовлення книг з обмінно-резервного фонду в обмін на періодичу через інтерактивну програму Duplicate Materials Exchange Program (DMEP).

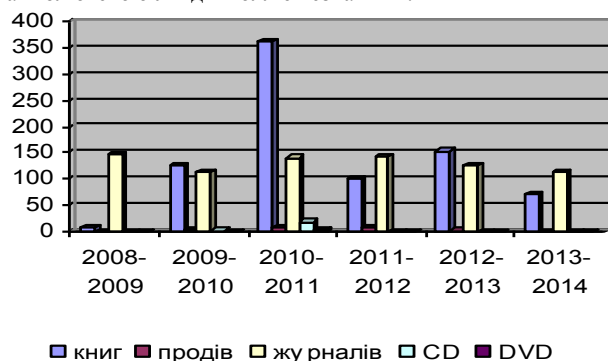
Таблиця 4

Статистика надходжень літератури з Бібліотеки Конгресу США у 2008—2013 рр.

Отримано (од.)	книг	продів	журналів	CD	DVD
2008—2009	9	1	146	—	—
2009—2010	126	3	114	2	—
2010—2011	364	7	141	18	5
2011—2012	101	8	144	1	—
2012—2013	154	2	126	—	—
2013—2014	72	1	112	—	—

Згідно з табл. 4 найбільша кількість надходжень спостерігається у 2010—2011 рр., коли з Бібліотеки Конгресу США було отримано 364 книги, 7 продів, 141 журнал, 18 CD- та 5 DVD-дисків, найменша кількість — у 2009—2010 рр. На відміну від Бібліотеки Лінди Холл Бібліотека Конгресу США надсилає не тільки журнали, а й проди, книги, зокрема й з CD- та DVD-дисками. Така диференціація видань сприяє підвищенню попиту на них серед читачів НБУВ. У середньому від Бібліотеки Конгресу

до фондів НБУВ щорічно надходить 129 книг, 4 проди, 117 журналів та 4 CD-диски. Це на 34 од. зб. менше, ніж від Бібліотеки Лінди Холл. Виходячи з цифр, можна побачити, що розрив у надходженнях між Бібліотекою Конгресу США та Бібліотекою Лінди Холл є незначним.

Діагр. 3. Надходження літератури з Бібліотеки Конгресу США у 2008—2013 рр.

Згідно з діагр. 3 найбільша кількість книг надійшла у 2010—2011 рр. У 2011—2012 рр. кількість надходжень різко зменшилась (від 350 од. зб. у 2010—2011 рр. до 100 од. зб. у 2011—2012 рр.). У подальшому, зокрема у 2012—2013 рр., знову спостерігалось зростання (від 100 од. зб. у 2011—2012 рр. до 150 од. зб. у 2012—2013 рр.). Таким чином, надходження книг з Бібліотеки Конгресу до НБУВ нестійке. Відповідно, помітний негативний зв'язок нестабільної відправки з НБУВ з нестабільним надходженням літератури від Бібліотеки Конгресу США. Це явище також ускладнює замовлення книг за програмою DMEP. Через коливання у відправленні квоти на замовлення книг поступово зменшуються, що у майбутньому загрожує нульовими (відповідно, книги з Бібліотеки Конгресу США не будуть надходити).

Розглядаючи діагр. 3, зауважимо, що показник надходження книг змінюється стрибкоподібно, а журналів — досить стабільний і тримається здебільшого на одному рівні. Це явище можна пояснити тим, що надходження книг залежить від квот у програмі DMEP, тоді як частина журналів надсилається за домовленістю "назва за назву". На 19.06.13 р. квота на замовлення книг за програмою DMEP для НБУВ становила 179 од. На сайті цієї спеціалізованої програми Бібліотеки Конгресу США можна замовити літературу за такими науковими темами: освіта, філософія, історія, наука, антропологія та культура, соціологія, бізнес (маркетинг та менеджмент), політичні науки, іноземна та вітчизняна література, мистецтво та музика, медицина, технології тощо. Раз на квартал бази DMEP оновлюються, як правило, на 5000—10 000 нових назв. Квоти для організацій-учасниць розраховуються на основі загальної суми матеріалів, отриманих від партнера за один фінансовий рік. Усі передплати, замовлені у Бібліотеці Конгресу США іноземними партнерами, також віднімаються від квоти. Це можуть бути, наприклад, передплати на журнал "The Library of Congress Information Bulletin" або на прод "Annual Report of the Librarian of Congress". У деяких випадках партнери отримують нульові квоти.

Розглянемо відправлення літератури до Бібліотеки Конгресу (табл. 5).

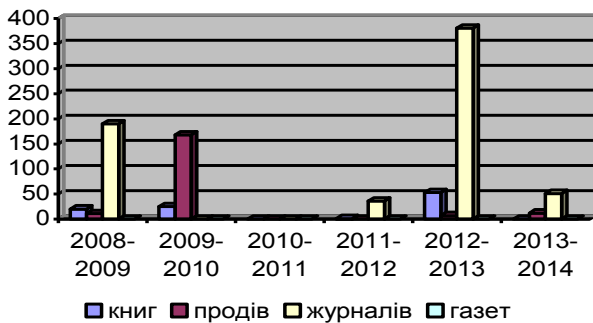
Надсилання матеріалів до Бібліотеки Конгресу США у 2010—2012 рр. нестабільне. В середньому до фондів Бібліотеки Конгресу з НБУВ надходить щорічно 12 книг, 9 продів, 137 журналів. Порівняно з надходженнями до НБУВ Бібліотека Конгресу США має такий баланс книгообміну: отримує щорічно на 117 книг та 5 продів менше, на 20 журналів більше. Баланс потребує перегляду.

Зокрема, помітно, що НБУВ надсилає до іноземного партнера незначну кількість книг. Зауважимо, що Бібліотека Лінди Холл отримує від НБУВ у середньому щорічно на 25 од. зб. більше, ніж Бібліотека Конгресу. Найбільше відправлення зафіксоване у 2012—2013 рр., коли частина літератури була передана до Бібліотеки Конгресу за посередництва Посольства США в Україні. Найменше — у 2010—2011 рр., коли у НБУВ майже не виділялись гроші на поштові витрати. Нестабільна відправка НБУВ перешкоджає активному розширенню міжнародного книгообміну, значні затримки у відправленні літератури до Бібліотеки Конгресу призводять до перегляду іноземним партнером відносин з НБУВ, зменшення кількості одиниць збереження, що від нього надходять.

Таблиця 5

Статистика відправлення літератури до Бібліотеки Конгресу США у 2008—2013 рр.

Відправлено (од.)	книг	продів	журналів	CD	DVD
2008—2009	20	11	190	—	—
2009—2010	—	25	168	—	—
2010—2011	—	—	—	—	—
2011—2012	1	—	36	—	—
2012—2013	53	7	381	—	—
2013—2014	—	12	51	—	—

Діагр. 4. Відправлення літератури до Бібліотеки Конгресу США у 2008—2013 рр.

Керуючись даними діагр. 4, бачимо значну кількість літератури у 2012—2013 рр., відправлену за допомогою Посольства США в Україні, найменшу зафіксовано у 2010—2012 рр. 7 червня 2012 р. від Бібліотеки Конгресу надійшов лист, в якому повідомлялось, що консультант з роботи з українськими бібліотеками Регіна Фраковіак, відвідала НБУВ, де звернула увагу на певні проблеми з відправленням

і зауважила, що значний масив літератури для обміну було запаковано, але не надіслано через фінансові труднощі НБУВ. Бібліотечний консультант зі зв'язків з Україною Вальтер Івашків у наступних листах до НБУВ запросив детальнішу інформацію про цей вантаж (зокрема, кількість журналів (книг, продів), вагу та ін.). 22 серпня 2012 р. літературу було відправлено до бібліотеки Конгресу і таким чином НБУВ закрила всі рекламні від іноземного партнера за 2012—2013 рр.

Можемо відзначити такі загальні тенденції. Найбільш стабільно до Бібліотеки Конгресу надходять журнали, на другому місці — проди, на третьому — книги. Через фінансові труднощі іноземний партнер не має достатньої можливості замовляти книги з України, що впливає на загальний баланс книгообміну з Бібліотекою Конгресу.

Таким чином, Бібліотека Лінди Холл та Бібліотека Конгресу США є одними з найважливіших стратегічних партнерів НБУВ, відносини з якими мають довгу історію. Співробітництво з такими визначними бібліотеками світу позитивно впливає на міжнародний імідж Національної бібліотеки України, а громадяни та вчені США можуть працювати з науковими періодичними фаховими виданнями України. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, окрім бібліотечного партнерства, зміцнює також наукові та культурні контакти, сприяє інтеграції українських учених на міжнародній науковій арені, дає українським читачам змогу ознайомитись з найкращими книжковими надбаннями світу, допомагає підвищувати кваліфікацію вітчизняним кандидатам та докторам наук.

При написанні статті використано службові та адресні картотеки, балансові картки та бази даних, дані листування з іноземними партнерами сектору іноземних бібліотечних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Описано состояние международного документообмена Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского с Библиотекой Конгресса США и Библиотекой Линды Холл. Детально проанализированы показатели получения и отправки литературы.

The state of V. Vernadsky National Library of Ukraine international book (serial) exchange with the Library of Congress and the Linda Hall Library is reviewed. The indicators of literature receipt and shipping are analyzed in detail.

Надійшла до редакції 29 квітня 2014 року